



Knjižnice: Most do odprtega dostopa in vseživljenjskega izobraževanja



Univerzitetna knjižnica Maribor, 16. 5. 2025

Program

01

Uvod v OER – Koncepti in prednosti

02

Licenciranje in prilagajanje OER

03

Vloga knjižnic in smernice

TRDITEV 1

Odprta znanost spodbuja prost dostop do raziskovalnih podatkov in publikacij.

TRDITEV 2

Poznam vsaj eno pobudo ali projekt odprte znanosti na nacionalni ali mednarodni ravni.

TRDITEV 3

Odprto izobraževanje pomeni, da so vsi učni materiali brezplačno dostopni vsem.

TRDITEV 4

Vem, kako odprto izobraževanje prispeva k pravičnosti in vključevanju v učnem procesu

TRDITEV 5

Poznam razlike med licencami, ki omogočajo komercialno uporabo, in tistimi, ki je ne dovoljujejo.

TRDITEV 6

Vem, kaj pomeni oznaka CC BY-SA in kdaj bi jo lahko uporabil/a.

TRDITEV 7

Poznam vsaj eno spletno stran ali platformo, kjer lahko najdem odprto izobraževalne vire.

TRDITEV 8

Vem, kako prilagoditi OER za svoje specifične učne potrebe.

01

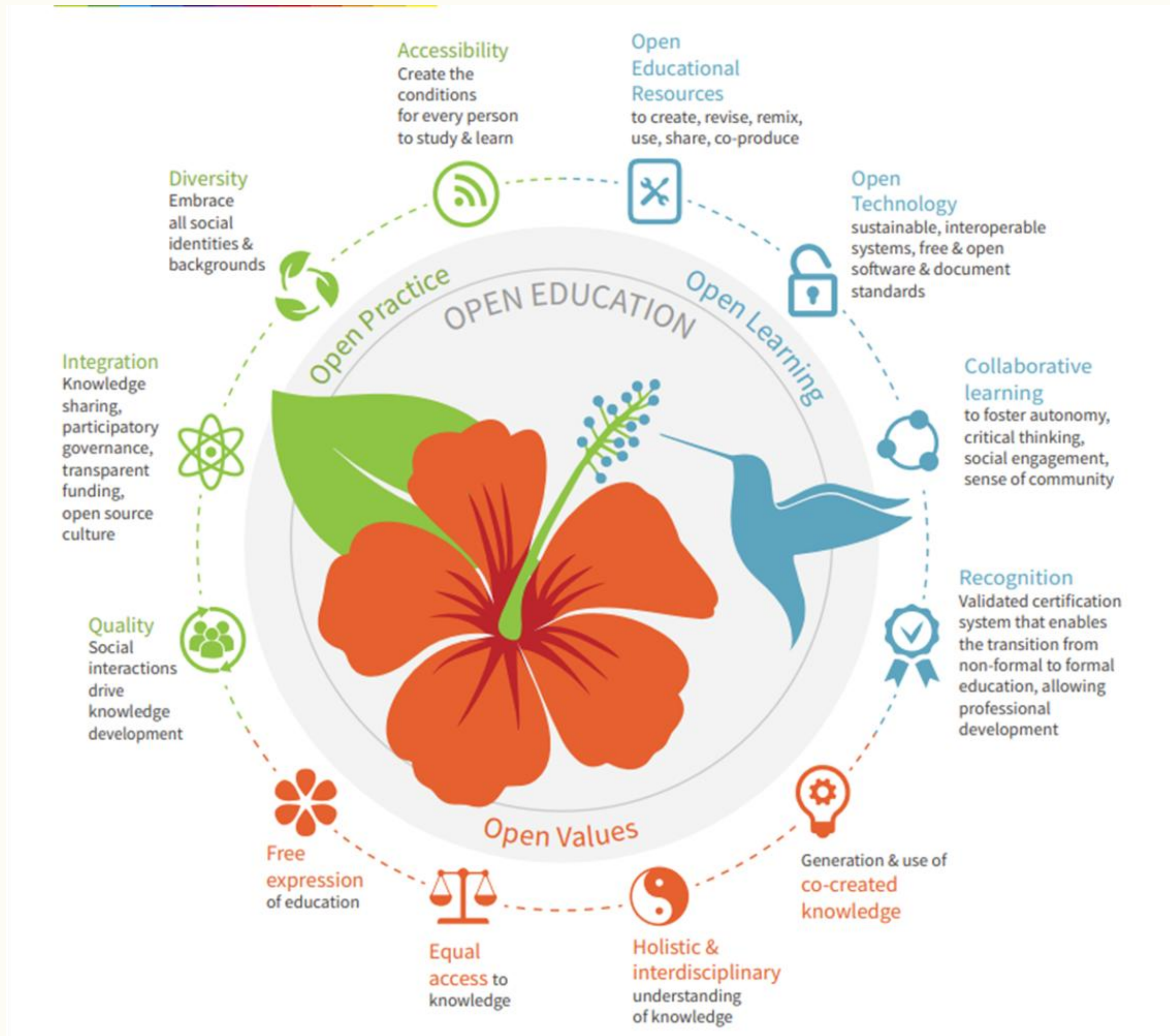
Uvod v OER: Koncepti in prednosti

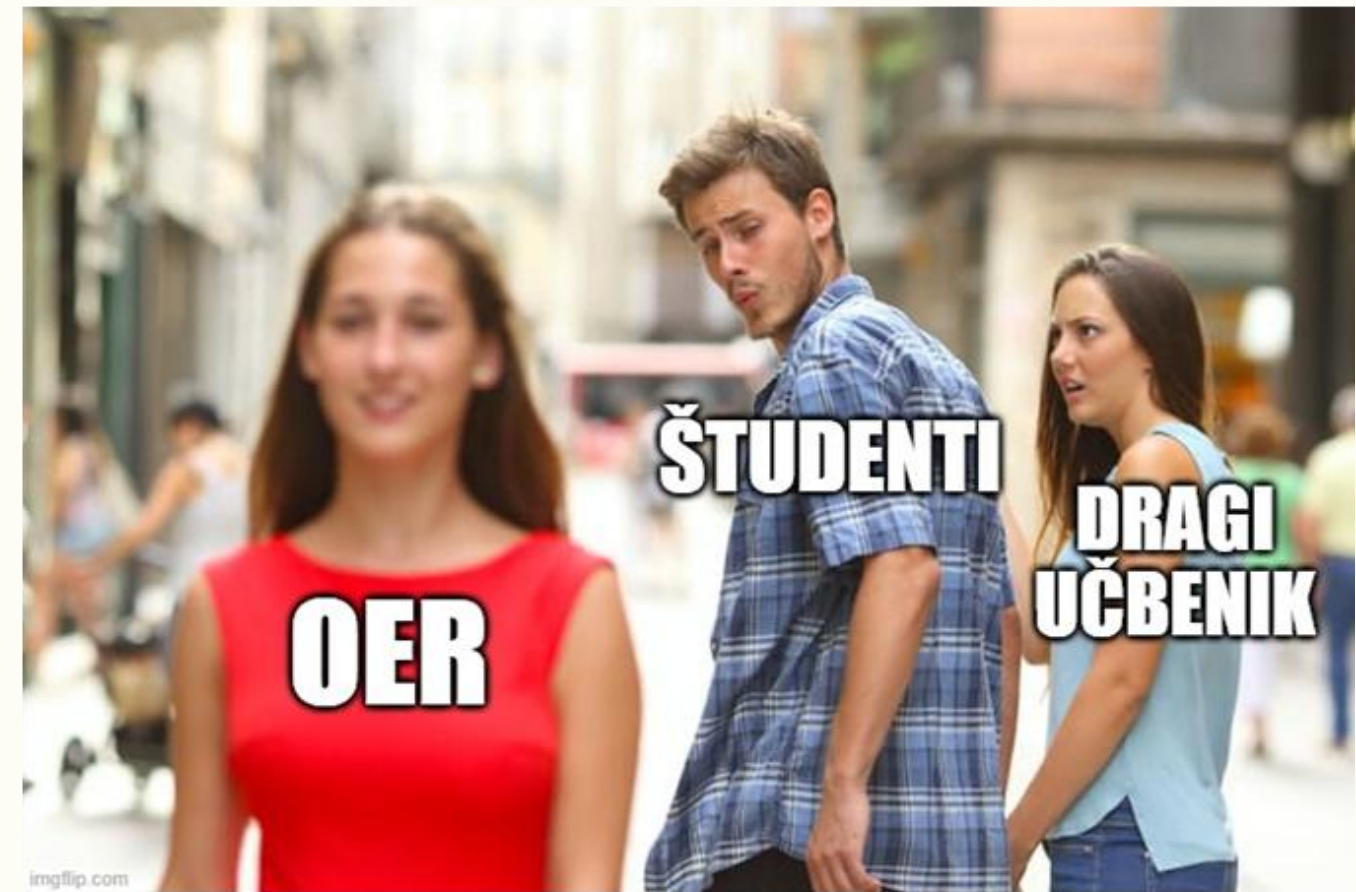
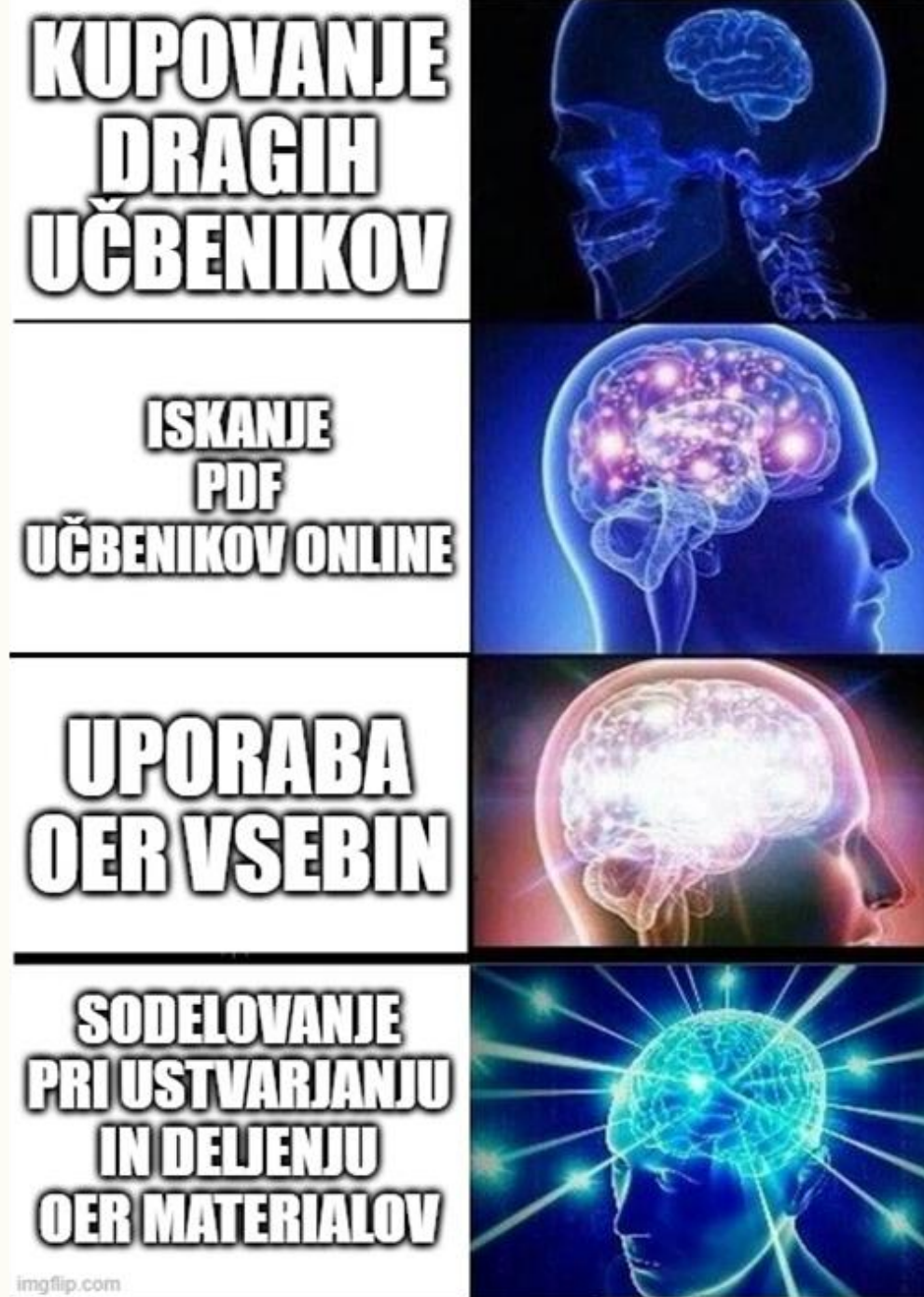
- Umestitev OER v odprto znanost
- Osnovni pojmi in koncept OER
- Prednosti uporabe OER v izobraževanju in raziskovanju

NALOGA 1









<https://makeameme.org/meme/oer-is-like>



OPEN EDUCATIONAL RESOURCES



techniques materials tools used for
TEACHING + LEARNING + RESEARCH
SHARED UNDER PUBLIC DOMAIN
OR OPEN LICENSE FOR RE-USE

creative commons



5R - ključnih točk pri uporabi OER

Resources are really open if they meet the **5R** requirements:



Retain

keep the work forever



Reuse

use the work for your own purpose



Revise

adapt, modify, or translate the work



Remix

combine it with another resource to make a new work



Redistribute

share the work with others

CC0: Hayoung Park

ohraniti

**ponovno
uporabiti**

preoblikovati

**združiti in
kombinirati**

redistribuirati



Razbijanje mitov

OER niso zmeraj samo učbeniki.

video posnetki

digitalni učni objekti

učni modul

glasba

simulacije

spletne vadnice

spletni tečaji

Razbijanje mitov

OER niso zmeraj samo učbeniki.

OER niso zmeraj spletni.

Razbijanje mitov

OER niso zmeraj samo učbeniki.

OER niso zmeraj spletni.

OER niso zmeraj zastonj.

Razlika med brezplačnim in odprtim dostopom?

- Odprto ne pomeni zastonj
- Odprto = brezplačna izdaja dovoljenja

Ali so OER brezplačni?

- Praviloma za same vsebine, kot so tečaji, učbeniki ali gradiva, NI finančnih stroškov.
- Plačljive dodatne storitve:
 - certifikati
 - dostop do dodatnih funkcij
 - tehnične zahteve

Primeri OER



Primeri OER

- OER Commons – globalna zbirka izobraževalnih virov.
- OpenStax – brezplačni univerzitetni učbeniki.
- MIT OpenCourseWare – brezplačni tečaji MIT.
- Khan Academy – videoposnetki in viri za osnovno in srednješolsko raven.
- MERLOT – zbirka izobraževalnih virov za visokošolsko izobraževanje.
- **Coursera** – odprti spletni tečaji.
- **EdX** – platforma za odprte spletne tečaje (MOOC).
- FutureLearn – brezplačni spletni tečaji univerz in institucij.
- OpenLearn – brezplačni tečaji Open University.
- LibreTexts – brezplačna besedila in gradiva za različne discipline.



Naloga 1

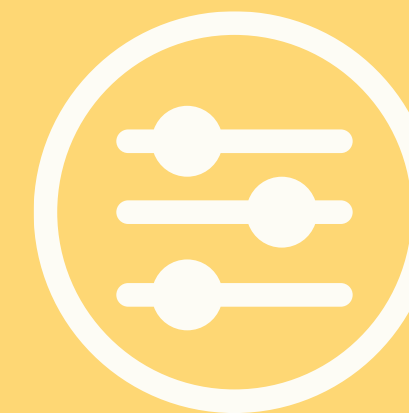
Ali je to OER?

02

Avtoske pravice, licence in prilagajanje OER



NALOGA 2





Avtorske pravice in licence

Bistvo avtorskih pravic je, da predstavljajo monopol avtorja nad izkoriščanjem njihovega dela.

- spoštovanje avtorjevih **moralnih interesov** in
- spoštovanje **ekonomskih koristi** izkoriščanja avtorjevega dela

Gradivo v javni domeni



BY



ZERO



NC



NC



ND

Na spletu so številni repozitoriji del, ki so na voljo pod prostimi licencami. Najbolj razširjena je uporaba prostih licenc Creative Commons (CC), obstajajo pa tudi druge (zlasti za software). Pri uporabi del, ki so na voljo pod prostimi licencami, je potrebno upoštevati sledeče:

CREATIVE COMMONS LICENSES	kopiranje in objava	zahtevana navedba avtorstva	kommercialna uporaba	spremembe in prilagoditve	sprememba licence
*CO	✓	✗	✓	✓	✓
CC BY	✓	✓	✓	✓	✓
CC BY-SA	✓	✓	✓	✓	✗
CC BY-ND	✓	✓	✓	✗	✗
CC BY-NC	✓	✓	✗	✓	✓
CC BY-NC-SA	✓	✓	✗	✓	✗
CC BY-NC-ND	✓	✓	✗	✗	✗

Gradivo v javni domeni

★ **CO**, Public domain ali delo v javni domeni

- ✔ **Kopiranje in objava:** Lahko ponovno razdeljujete (kopirate, objavite, prikažete, komunicirate, itd.)
- ✔ **Zahtevana navedba avtorstva:** Morate pripisati navedbo avtorstva
- ✔ **Komercialna uporaba:** Lahko uporabljate delo v komercialne namene
- ✔ **Spremembe in prilagoditve:** Lahko spreminjate in prilagajate izvirno delo
- ✔ **Spremembe licence:** Lahko izberete vrsto licence za vaše prilagoditve izvirnega dela

Pri licencah, ki ne dovoljujejo sprememb (**no derivatives - ND**), se lahko delo uporabi le v izvorni obliki.



Primer: Če delo izvorni obliki infografika ND, uporabiti kot del videa saj je tem prišlo pretvorbe grafične avdio-vizualno vsebino.

Creative Commons

Izberi primerno licenco

Ali dovoliš predelave svojega dela?

Da Ne Da, če predelave ponudijo pod enakimi pogoji.

Ali dovoliš komercialno uporabo svojega dela?

Da Ne

Ali želiš, da te vedno navedejo kot avtorja?

Da Ne

PREDLAGANA LICENCA



CC0

JAVNA DOMENA

Avtor svoje delo da v javno domeno in se tako odpove vsem pravicam, ki se jim lahko odpove. Uporabnikom je dovoljeno reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, javna priobčitev in predelava avtorskega dela v vse namene, tudi komercialne, brez da bi jim bilo treba navesti avtorja izvirnega dela.

Gradivo v javni domeni

Delo je v javni domeni tedaj, kadar **avtor svoje delo da v javno domeno** in se tako odpove vsem pravicam, kadar na njem nikdar **niso obstajale avtorske pravice (ali druge pravice industrijske lastnine)** ali pa so te pravice že potekle.

Avtorska pravica načeloma preneha 70 let po smrti avtorja.



70 let po smrti avtorja

Veliko glasbe in umetniških del je že prešlo v javno domeno, vendar je **treba to preveriti v vsakem primeru posebej**.



© Berlinski filharmoniki



Primer: Uporaba klasične glasbe kot »ozadje«: Vivaldijeva glasba kot taka je v javni domeni, posnetek določene izvedbe Berlinskih filharmonikov iz lanskega leta pa nujno ne – najдите posnetke klasične glasbe, pri katerih je izrecno dovoljena prosta uporaba.

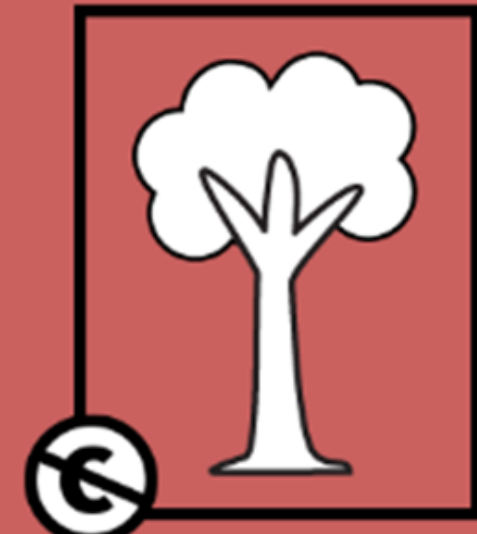
Gradivo v javni domeni

Uporaba fotografij umetniških del v javni domeni – kadar fotografije zgolj tehnično prikazujejo posamezno delo.



Primer: Fotografija Mona Lize, na teh fotografijah načeloma ni avtorskih pravic. Vseeno velja pazljivost pri uporabi takšnih fotografij, če so vzete neposredno iz spletnih strani muzejev in galerij. Raje uporabite fotografije, za katere je izrecno navedeno, da so v prosti uporabi.

Infografike, različna ozadja prezentacije, ipd. se lahko **prosto uporablja**, če je to izrecno navedeno. V dvomu jih raje ne uporabite.



Izrecno soglasje avtorja



Pri izdelavi video posnetkov **lahko uporabite tuja avtorska dela, če ste za to pridobili izrecno soglasje avtorja** (npr. uporaba avtorske glasbe, pri kateri vam avtor in izvajalec izrecno dovolita, da jo uporabite v svojem videu).

Namig: V ta namen si je najbolje zagotoviti vsaj kratko pisno soglasje avtorja (npr. email), iz katerega izhaja, na katerem delu dovoljuje uporabo, s kakšnim namenom in v kakšnem obsegu.



Uporaba avtorskih del na podlagi izjeme od avtorskih pravic

Izjema za citiranje (51. člen ZASP) in tudi izjema za parodijo (2. točka 53. člena ZASP).

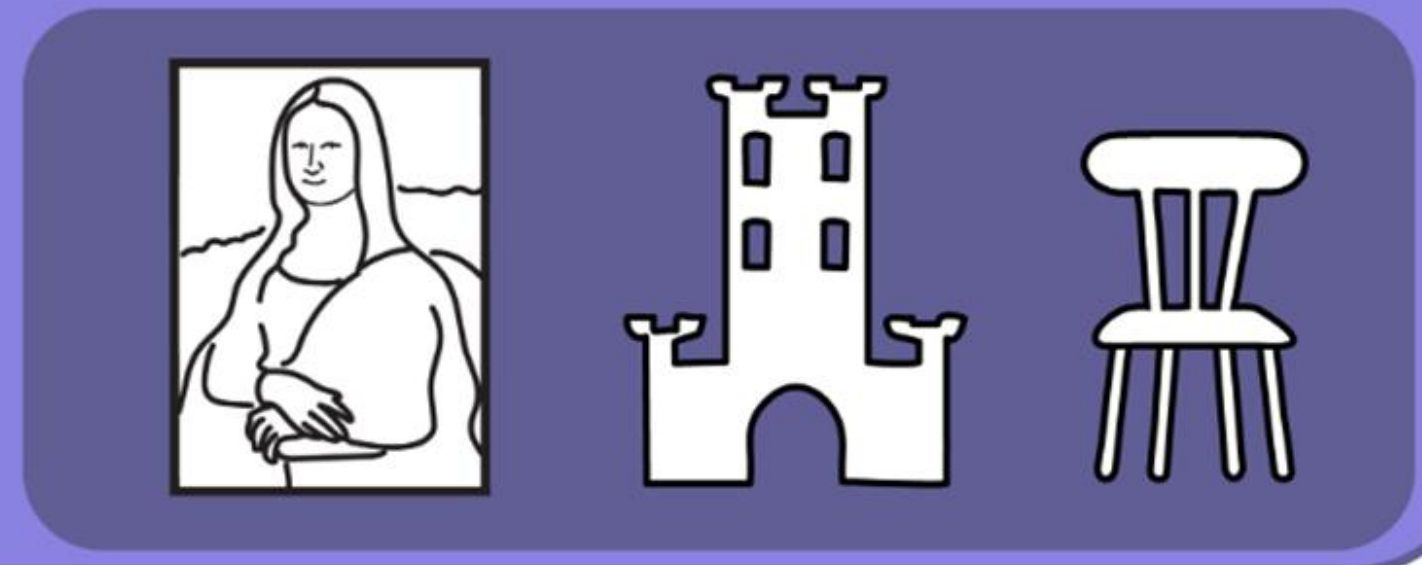
Izjema za citiranje pride v poštev zlasti takrat, ko uporabite tujo vsebino ali delo, zato da nekaj ponazorite, ocenite, podate kritiko, naredite primerjavo, ipd. To je lahko še posebej uporabno v videih, katerih tema je določeno avtorsko delo (npr. video o Rolling Stonesih, slavni slikarjih moderne dobe, ipd.). Prav tako pride v poštev pri kritikah, soočenjih različnih idej in ponazarjanju različnih teorij.

Pri citiranju je potrebno upoštevati naslednje:

a) V poštev pridejo vse kategorije avtorskih del, vendar se npr. **tekst in audio-vizualna dela lahko uporabi le v odlomku.**



Fotografije, dela likovne umetnosti, arhitekture, uporabne umetnosti, industrijskega oblikovanja in kartografije pa se lahko uporabi v celoti (če se video torej nanaša na delo določenega slikarja, se lahko prikaže cela njegova slika, ne samo delček)



Uporaba avtorskih del na podlagi izjeme od avtorskih pravic

b) Obseg citata: zakon ne pove, koliko dela se lahko uporabi, da bo uporaba še zmeraj dovoljena kot citat. To je odvisno od konteksta uporabe.

Namig: Tuje delo, ki ga uporabite, mora biti po obsegu bistveno manjše od vašega celotnega videa. Tudi »zbirka citatov« ni dovoljena - kjer se samo nanizajo tuja dela eno za drugim (npr. pet odlomkov iz različnih videev, ki ste jih našli na YouTubeu) brez kakršnekoli druge vsebine. Tudi če uporabljate tuja dela, mora biti jasno, da je večina videa vendarle vaša lastna stvaritev in so tuje vsebine samo dodani vložki zaradi ponazoritve teme, o kateri govorite.

Prav tako ne smete določenega dela predelati z namenom, da ga parodirate – torej kot oblika svobode izražanja, da se doseže šaljivi učinek ali parodija.

Namig: Tudi tega ni dovoljeno početi zgolj z namenom zabavanja gledalca, ampak ker je to v neposredni povezavi s temo vašega videa.



c) Tuje delo morate uporabiti z namenom, da ga citirate. Med tujim delom, ki ste ga uporabili in preostankom vašega videa mora obstajati smiselna pomenska povezava. Ni dovoljeno zgolj uporabiti tujega dela, ker je zabavno ali da se zapolni praznina v videu ali da se doda glasba v ozadju zgolj iz namena estetike.



Primer: Tema vašega videa je Berlin. Da bi mesto prikazali gledalcem vašega videa, na Googlovem iskalniku slik najdete še posebej všečno fotografijo Berlina ponoči, ki jo je lani posnel nek slavni fotograf. Uporaba te fotografije s sklicevanjem na citat ni dovoljena, saj tema vašega videa ni ta specifična fotografija kot avtorsko delo, temveč zgolj vsebina te fotografije – Berlin kot mesto. Če pa bi bila tema vašega videa biografija tega slavnega fotografa, potem pa bi fotografijo lahko uporabili, da bi prikazali njegovo ustvarjanje.



Naloga 2

Določí primerno licenco

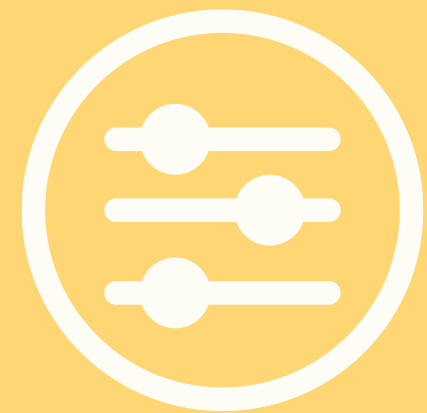


03

Sodelovanje, vpliv, smernice in vloga knjižnic



- Skupnost OE
- OER smernice za univerze in raziskovalce
- Vloga knjižnic pri zagotavljanju dostopa in ustvarjanju OER



NALOGA 3



Vloga knjižnic v svetu OER

- Skrbništvo in promocija OER (seznam, katalogi OER)
- Usposabljanje in podpora
- Gostovanje OER
- Zagovornišтво in ozaveščanje
- Pomoč pri razumevanju in uporabi odprtih licenc

ODPRTA ZNANOST: Kaj moram vedeti?

ODPRTA ZNANOST
Kaj morate vedeti

- 1. Odrpna znanost**
Odrpna znanost pomeni dostop do znanja in raziskovalnih podatkov za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost. Odrpna znanost pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.
- 2. Deljenje raziskav po načelih FAIR**
Deljenje raziskav po načelih FAIR pomeni, da so raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.
- 3. Odrpni dostop do znanja**
Odrpni dostop do znanja pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.
- 4. Deljenje raziskovalnih podatkov po načelih FAIR**
Deljenje raziskovalnih podatkov po načelih FAIR pomeni, da so raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.
- 5. Zaupanja vredni podatkovni repozitoriji**
Zaupanja vredni podatkovni repozitoriji pomeni, da so raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.
- 6. Odrpota vsebina in odrpiti izobraževalni viri za vseživljenjsko učenje**
Odrpota vsebina in odrpiti izobraževalni viri za vseživljenjsko učenje pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo. To pomeni, da so znanje in raziskovalni podatki dostopni za vse, ki jih zanimajo, ne glede na to, ali so študenti, raziskovalci ali splošna javnost.

SLOVENSKI KNJIŽNICARJI PODPIRAMO ODPRTO ZNANOST

- september 2023
- Zveza bibliotekarskih društev Slovenije (ZBDS)
- mag. Miro Pušnik (CTK) in mag. Dunja Legat (UKM)

Deklaracija o podpori odprte znanosti

Izobraževanje je temeljna človekova pravica.

Odprti izobraževalni viri so ključni za uspešen prehod v na znanju temelječo, »učecho se« družbo. Vseživljenjsko učenje krepi samouresničevanje človeka, spodbuja ustvarjalnost in prilagajanje spremembam v okolju.

Slovenski knjižničarji podpiramo ter spodbujamo ustvarjanje, dostop in uporabo odprtih izobraževalnih virov v vseh oblikah človekovega udejstvovanja.



Call to action for libraries: improve the discoverability of open textbooks. A step-by-step guide.

LIBER Educational Resources Working Group



libereurope.eu

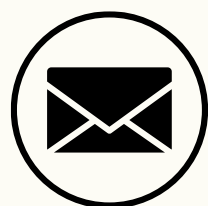


TABLE OF CONTENTS

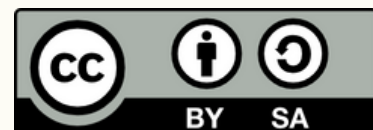
Introduction	2
Step Zero: "Why open textbooks?" - Consider your starting point and national or other circumstances	2
Step One: Include existing open textbooks into your collection	3
Step Two: Communicate within your institution	3
Step Three: Support teachers	6
Step Four: Drive institutional change through monitoring and evaluation.....	7
Appendix 1: Examples for established collections of open (text-)books	9
Appendix 2: Metadata and Licence Information	9
Appendix 3: Further Reading	9



Neža Podjavoršek | Univerzitetna knjižnica Maribor



neza.podjavorsek@um.si



Ta predstavitev je pod licenco [Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

